Mette Bøe Lyngstad og Astrid Koppen Mjanger

Høgskulen på Vestlandet

Publiseres Hvl nettside, vår 2023

KAN TEATER MED INNSATTE KNUSE FENGSELSMURENE?

En gjeng stolte unge menn kom smilende inn i dramarommet ved HVL, bærende på sceneutstyret til forestillingen de straks skal vise. En smilte gjenkjennende til meg, og kommenterte at han hadde sett meg før. To uker tidligere hadde vi møttes i fengselet. Da var han skuespiller og jeg publikummer og sensor. Det var under visning av eksamensforestillingen i emnet Anvendt teater, der masterstudenter i kunstfag hadde utarbeidet en teaterforestilling sammen med innsatte i Bjørgvin fengsel og teaterlærer Astrid Koppen Mjanger som arbeider der. Sistnevnte er nå også timelærer ved HVL.

Teater i fengsel er et internasjonalt fenomen, hvor innsatte frivillig tar del i drama- og teaterprosesser for å utforske mellommenneskelige dilemma og lage en produksjon i lag. Gjennom kollektive prosesser skapes en arena der deltakerne løfter og belyser ulike problem og gir forskjellige synspunkter en estetisk form. Studenter ved HVL har hatt masterprosjekter i fengselet tidligere (Nødtvedt 2009, Mjanger 2021) hvor forestillingene på hvert sitt vis var unike. Men de har aldri blitt vist utenfor murene. Det ble derimot årets forestilling. Produksjonen i 2023 var en del av et internasjonalt prosjekt, der innsatte i Norge, Italia og Hellas hadde Shakespeares tragedie *Romeo & Julie* som utgangspunkt for det kreative arbeidet.

To av de innsatte i Bjørgvin fengsel skrev sammen en ny versjon, kalt *#Romeo&Julie*, der deltagernes egne historier og opplevelser fra fengselssystemet til en viss grad ble flettet inn i plottet. Deltakerne i teaterprosjektet ønsket å sette søkelys på den dobbelte straffen som ligger i det å sone, - da dette påvirker og får store konsekvenser både for den innsatte selv OG de pårørende. Det har vært ulike artikler i avisene den siste tiden som omhandler statistiske tall knyttet til fengselsopphold: siden 2008 er det 71 personer som har tatt livet sitt på norske celler. I plottet som de innsatte skrev var Romeo fengslet og satt innenfor murene, mens Julie levde utenfor murene. Problemet var komplekst: Julie som var utenfor murene var den som ble hardest rammet av fengslingen. Å sitte igjen alene på utsiden med savnet, smerten, skammen og sorgen gjorde tilværelsen uutholdelige for henne. Romeo søkte fengselsledelsen om permisjon for å ta seg av sin stadig sykere kjæreste, mens søknaden ble gjemt og glemt. Romeo opplevde hverken å bli sett eller hørt. Flere undertrykkende situasjoner ble spilt ut i stykket, som for eksempel da Romeo ble nakenvisitert mens de ansatte stod og snakket med hverandre om helgen sin. På utsiden av murene måtte det uunngåelige skje... Først da fikk Romeo innvilget permisjon, - for å gå i Julies begravelse.

Teaterforestillingen setter historier om urettferdighet på spissen, men deler av senarioet var dessverre gjenkjennbart for flere innsatte. Å ta i bruk teater for å belyse ulike sider av livet er derfor ikke bare mulig, men også nødvendig. Når de innsatte ble invitert til HVL for å spille forestillingen sin, var det nettopp for å la flere studenter og ansatte både se forestillingen og ta del i samtalen etterpå, under ledelse av Astrid

Koppen Mjanger. Hun ledet dialogen mellom sal og scene hvor vi diskuterte og samtalte rundt den felles estetiske opplevelsen vi nettopp hadde delt:

- Hvilke øyeblikk gjorde sterkest inntrykk på deg under forestillingen/hva husker du best, og hvorfor?
- Hvilke tanker har publikum om begrepene *straff* og *rettferdighet* etter å ha sett stykket?
- Hvilke forventninger/tanker gjorde publikum seg før forestillingen om hva/hvem de ville møte, og hva tenker de nå? Hva møtte dem?
- Hvordan var det for deltagerne å spille for et eksternt publikum/andre enn de innsatte?

Det var stort engasjement blant de 30 publikummerne som var til stede. Mange var tydelig beveget både av forestillingen og i samtalene etterpå. Forskningsprogramleder ved Høgskulen på Vestlandet, Tiri Bergesen Schei, uttalte: *Jeg ble begeistret av den flotte gjengen med skuespillere som formidlet innholdet med en nærhet og en ærlighet som er sjelden.* Masterstudentene Maria Lillestøl og Camilla Trosterud understreker at å jobbe med teater i fengselet var spennende, utfordrende og utviklende: *De innsatte møtte oss med åpne armer og deltok med "hud og hår" i prosessen. De åpnet seg opp for oss og gikk inn i arbeidet med respekt og engasjement, iblandet en god dose humor,* kunne de fortelle. En av de innsatte uttalte at han aldri hadde sett på teater som en arena for å ytre seg på før, og at det var som en ny verden hadde åpnet seg for ham. Å skape en plattform der alle kan dele meningene sine, "beskyttet" av kunsten, oppleves som veldig viktig etter å ha deltatt i denne prosessen.

Så rev kanskje ikke denne teaterforestillingen, selveste verdenspremieren utenfor murene, ned murene til fengselet. Men like fullt rev den ned murene mellom de som tok del i opplevelsen fra scenen og de som så den, den rev ned skille mellom oss og de, - til et felles *vi.* En felles opplevelse som vil leve videre i oss, lenge.